

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

4/2015

ročník/volume 25

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 9

Typ článku/Type of article: informácia/information

Strany/Pages: 95 – 98

Dátum vydania/Publication date: 15. október 2015/October 15, 2015

Názory/Opinions

EŠTE RAZ O MERANÍ ZDRAVÝCH ROKOV ŽIVOTA NA SLOVENSKU**ONCE MORE ON MEASURING OF HEALTH EXPECTANCY IN SLOVAKIA**

Podľa správy Ministerstva zdravotníctva SR o zdravotnom stave obyvateľstva za roky 2012 – 2014 zdravie je jedným z hlavných aspektov kvality života. Vo vzťahu k tejto definícii je štatistické meranie zdravotného stavu obyvateľov veľmi zložitú. V článku s názvom *STARŠÍ ĽUDIA V SPOLOČNOSTI A V RODINE. Niekoľko pohľadov na starších ľudí v štatistikách a komparatívnych výskumoch*, ktorý vyšiel v čísle 3/2015 Slovenskej štatistiky a demografie, to potvrdzuje aj trojica autorov M. Piscová, R. Klobucký a M. Bahna zo Sociologického ústavu Slovenskej akadémie vied. Vo svojom článku nepriamo spochybnili indikátor *zdravé roky života*, keď odporúčali „skôr rezervovaný prístup k analýzám postaveným na tomto indikátore“, resp. keď napísali, že „ak z roka na rok klesol na Slovensku počet ľudí bez zdravotných obmedzení..., je oveľa pravdepodobnejšie vysvetlenie, že išlo o efekt položenej otázky...“.

Vzhľadom na to, že v odbornej štatistickej praxi sú analýzy a osobitne kritické analýzy merania štatistických výstupov (dát, databáz, indikátorov) ich používateľmi zriedkavosťou, snaha o kritický prístup k hodnoteniu merania indikátora *zdravé roky života* si zaslúži pozornosť. Objektívne zhodnotenie tohto problému sa však nezaobíde bez doplnenia a spresnenia niektorých tvrdení spomínaných autorov, ako aj ďalších medializovaných informácií, ktoré upozorňujú na „zlú pozíciu Slovenska“ pri porovnávaní zdravých rokov života v rámci krajín Európskej únie. Má znenie otázky skutočne až taký významný vplyv na výsledné údaje, aký sa mu pripisuje?

Zdravé roky života patria do skupiny indikátorov, ktoré sa používajú na meranie strednej dĺžky života v zdraví (*Health Expectancy*). Sú definované ako stredná dĺžka života bez dlhodobého obmedzenia aktivity. Webová stránka Eurostatu ponúka údaje o *zdravých rokoch života pri narodení* v absolútnych hodnotách členené podľa pohlavia. Eurostat rovnako v absolútnych hodnotách publikuje aj dáta o *strednej dĺžke života založené na subjektívnom vnímaní zdravia* pri narodení, populácie 50-ročných a obyvateľov vo veku 65+. Vo všeobecnosti možno na problematiku merania indikátora *zdravé roky života* nazerať z hľadiska *použitého zdroja údajov*, ktorým je výberové zisťovanie o príjme a životných podmienkach EU SILC, z hľadiska *hodnotenia znenia otázok* o zdraví, resp. vplyvu ich prekladu z anglického originálu do národného jazyka *na výsledok zisťovania*, a z hľadiska *metodiky výpočtu tohto indikátora*.

Výberové zisťovanie v domácnostiach EU SILC sa považuje za kľúčový zdroj informácií o príjme, chudobe a sociálnom vylúčení obyvateľov. Východiskom jeho šandardizácie a harmonizácie je implementácia odporúčaných definícií a metodiky premenných. Pri vybraných premenných odporúčania postupne zahŕňali aj znenie otázky v anglickom jazyku. Išlo predovšetkým o premenné týkajúce sa zdravia a premenné vzťahujúce sa na materiálnu depriváciu alebo subjektívnu stránku kvality života. Treba však upozorniť, že úroveň šandardizácie a harmonizácie zisťovaní EU SILC sa vyvíjala, iná bola v začiatkoch zisťovania a iná je v súčasnosti.

Typickým príkladom tohto vývoja sú *premenné (otázky)* z tzv. minimálneho európskeho modulu zdravia (MEHM). Tri z nich sú zamerané na zisťovanie subjektívneho vnímania zdravia, obmedzenie aktivít a chronickú chorobnosť. V rokoch 2005 – 2007 nebolo znenie otázok súčasťou odporúčaní a pri ich konštrukcii na národnej úrovni vychádzal Štatistický úrad SR z opisu príslušných premenných. Znením otázok sa začal Eurostat hlbšie zaoberať dva roky po implementácii spomínaného modulu do zisťovania EU SILC. Práce sa realizovali v rámci metodologickej prípravy európskeho zisťovania o zdraví EHIS (European Health Interview Survey) 2009. Na základe odporúčania harmonizovať znenie otázok v oboch zisťovaniach Štatistický úrad SR zmenil znenie otázky o obmedzení aktivít. Otázku z rokov 2006 a 2007¹ *Museli ste obmedziť svoje aktivity zo zdravotných dôvodov najmenej v posledných šiestich mesiacoch?* nahradil v roku 2008 otázkou *Do akej miery ste boli vo vašich bežných činnostiach obmedzovaný kvôli zdravotnému problému v období minimálne posledných 6 mesiacov?*²

Z metodických poznámok pri výstupných tabuľkách zverejnených na stránke Eurostatu zisťujeme, že v rokoch 2004 – 2008 rozdiely v definíciách nemali identifikované len tri krajiny (Francúzsko, Írsko a Dánsko). Ostatných 24 krajín v uvedenom období realizovalo zmeny s dosahom na definíciu premenných, resp. znenie otázky v národnom jazyku. Nejde teda v žiadnom prípade výlučne o problém Slovenska. Definície a rovnako aj použitá škála sa upravovali a harmonizovali postupne. Na Slovensku, podobne ako v ďalších 11 krajinách, upravené znenie otázky GALI (obmedzenie aktivít) vychádza zo štandardov dohodnutých v roku 2008. Táto zmena v znení otázky však priniesla evidentný pokles hodnôt indikátora *zdravé roky života* obyvateľov SR medzi rokmi 2007 a 2008. Následne (pozri tabuľku č. 1) sa tieto hodnoty stabilizovali.

Tabuľka č. 1: Zdravé roky života obyvateľov SR za roky 2005 – 2013

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Indikátor/pohlavie									
Zdravé roky života pri narodení – muži	52,2	54,5	55,6	52,1	52,4	52,4	52,1	53,4	54,5
Zdravé roky života pri narodení – ženy	56,6 (d)	54,6 (b, d)	56,1	52,5 (b)	52,6	52,0	52,3	53,1	54,3

Poznámka: d – odlišná definícia, b – prerušenie v časovom rade

Zdroj údajov: Eurostat

V roku 2009 bolo znenie otázky rovnaké ako v roku 2008. V roku 2010 sa otázka opäť upravovala a výsledkom bolo toto znenie: *Do akej miery ste dlhodobo (minimálne posledných 6 mesiacov) obmedzovaný vo vašich bežných činnostiach kvôli zdravotnému problému?* Úprava mala zdôrazniť aspekt dlhodobého problému ako výsledok analýzy údajov zo zisťovania o zdraví EHIS 2009. V nasledujúcich dvoch rokoch sa do zisťovania implementovala opäť modifikovaná otázka, ktorá znela: *Do akej miery ste boli v priebehu minimálne posledných 6 mesiacov obmedzovaný vo vašich bežných činnostiach kvôli zdravotnému problému?* V rokoch 2013, 2014 a 2015 nastala v otázke mierna úprava slovosledu a otázka dostala túto

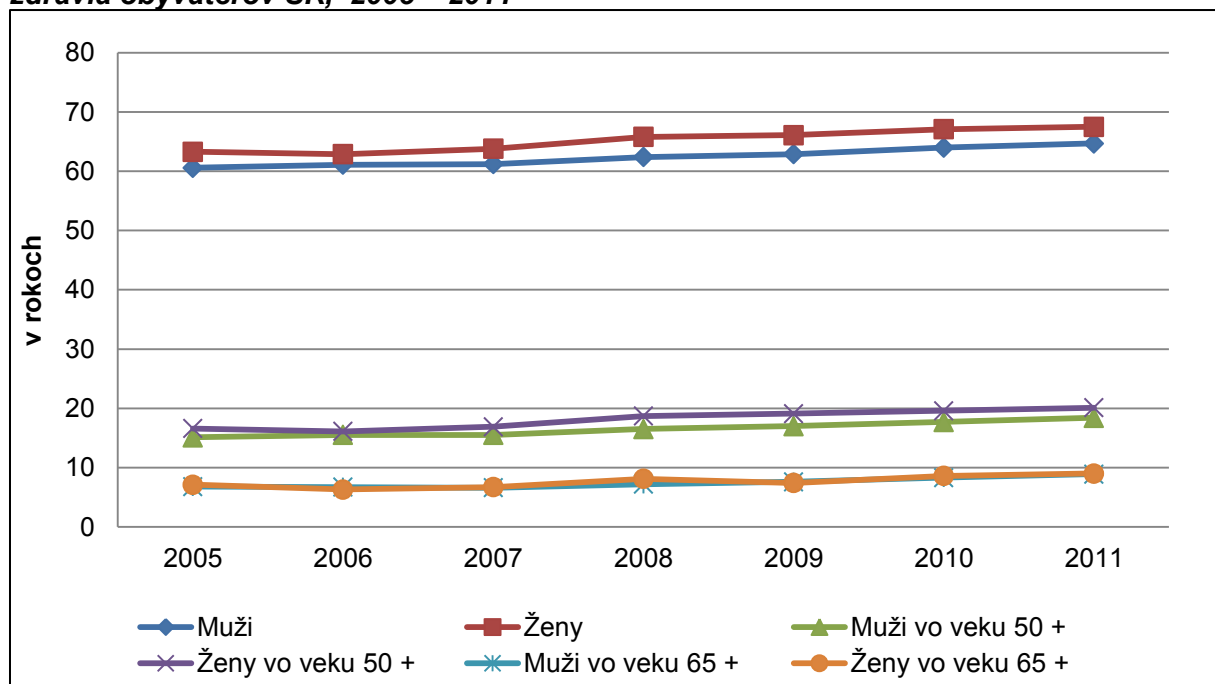
¹ Otázka v EU SILC 2005 znela: *Museli ste v priebehu posledných 6 mesiacov obmedziť svoje aktivity zo zdravotných dôvodov?*

² Odporúčané anglické znenie otázky bolo: *For at least the past six months, to what extent have you been limited because of a health problem in activities people usually do?*

podobu: *Do akej miery ste boli v priebehu minimálne posledných 6 mesiacov obmedzovaný kvôli zdravotnému problému v činnostiach, ktoré ľudia bežne vykonávajú?* Úpravy boli výsledkom snahy čo najviac sa priblížiť odporúčaniam Eurostatu, ktoré obsahuje správa ku konzultáciám o ďalšej harmonizácii a dokumentoch k premennej EU SILC PH030 z roku 2012. Treba podotknúť, že samotná škála sa v národnom dotazníku nemenila počas celého sledovaného obdobia. Odlišnosti v dátach po roku 2008, o ktorých sa Piscová, Klobucký a Bahna v spomínanom článku zmieňujú,³ nemajú podľa nášho názoru merateľný dosah. O vplyve znenia otázky možno hovoriť vo vzťahu k zmene hodnoty indikátora medzi rokmi 2007 a 2008, ale už nie v súčasnosti. Ide skôr o efekt zotrvačnosti pri použití metodologickej poznámky platnej na rok 2005.⁴

Dôkaz toho, že dôvod umiestnenia Slovenska v rámci krajín Európskej únie pri porovnávaní indikátora *zdravé roky života* treba hľadať inde (nie v znení otázky), poskytuje ďalší indikátor, a to *stredná dĺžka života v zdraví na základe subjektívneho vnímania zdravia*. Graf prezentuje jeho pomerne plynulý a pozitívny vývoj vo všetkých skupinách, sledovaný osobitne od roku 2007.

Graf č. 1: Vývoj strednej dĺžky života v zdraví na základe subjektívneho vnímania zdravia obyvateľov SR, 2005 – 2011

Zdroj: Eurostat, vlastný prepočet autorky

Kde je teda príčina toľko diskutovanej „zlej“ pozície Slovenska v indikátore *zdravé roky života*? S výnimkou rokov 2005 – 2007 zaznamenávame **rovnaké tendencie vývoja v čase** pri všetkých vekových skupinách, celej populácii, oboch pohlaviach i rôznych indikátoroch. Otvorenou zostáva otázka vplyvu nemerateľného kultúrneho vnímania zdravia. Domnievam sa preto, že vplyv metodologických, kultúrnych

³ „... je len vysoko pravdepodobné, že poslednému miestu Slovenska v indikátore zdravých rokov života v EÚ prispel aj (efekt) zle položená otázka“.

⁴ ... kde sa pri indikátore *zdravé roky života* uvádzalo, že v slovenskej verzii otázky sme sa pýtali na zdravotný problém obmedzujúci aktivity ľudí počas posledných 6 mesiacov a nie minimálne posledných 6 mesiacov.

a zdravotných faktorov na GALI otázku dokáže objektívne zhodnotiť len ďalšia validácia harmonizovaných indikátorov strednej dĺžky života v EU SILC po roku 2015 a ich porovnanie s výsledkami zisťovania o zdraví EHIS 2014.

PhDr. ĽUDMILA IVANČÍKOVÁ

Autorka je generálna riaditeľka sekcie sociálnych štatistik a demografie Štatistického úradu SR.